

Csapó Csaba

A rendőrség kontrollja – gondolatok a társadalmi ellenőrzésről¹

Gergely fiam emlékére

Ez a tanulmány a rendőrség kontrolljáról szól. Megállapítja, hogy a társadalmi ellenőrzés elengedhetetlen feltétele a demokratikus kormányzásnak. A kontroll összetevői a tájékoztatás, a szabályozás és a szankció. A szerző áttekinti a magyar fegyveres szervezeteket, továbbá a magyar rendőrség kontrollját ellátó intézményeket. Legfontosabb megállapítása, hogy a demokratikus és a civil kontroll nem ugyanaz a folyamat, és a hogy a civil kontrollt folyamatosan bővíteni kell.

Hazánkban a kilencvenes évek elejétől vált kutatás tárgyává a civil kontroll problematikája, ekkor jelent meg magyarul az eredetileg 1956-ban elkészült teoretikus alapmű (Huntington, 1994). Az eltelt közel másfél évtizedben bukkant fel a társadalmi ellenőrzés a rendőrség vonatkozásában is; 2008 februárjában megalakult a Független Rendészeti Panasztestület (FRP).

A kontroll mibenlétének tisztázatlansága, jelzőinek változatossága megköveteli a rendszerbe foglalást. A szakirodalomban érzékelhető, hogy a professzionális szervezetek idegenkednek a külső (civil) kontrolltól (Dr. Szilágyi Gábor, 1998:95; Kósa László–Kálmán Zsolt, 2000:72). William Bratton mutat rá arra, hogy az USA-ban az 1970-es évek elejétől indult reformfolyamatok – mint civil tanácsadók, szakértők alkalmazása – a rendőrségen micsoda felháborodást keltettek (Bratton 1998:54). A társadalmi ellenőrzés körüli kérdések megvitatása csillapíthatja az ilyen félelmet. Lássuk először előfeltevéseinket:

- 1.) A kontroll és az ahhoz kapcsolt jelzők változatossága fogalmi zavart, ennek következtében értelmezési és szabályozási anomáliákat okoz.
- 2.) A (társadalmi, demokratikus, civil, polgári, szociális) kontroll elengedhetetlen feltétele a demokratikus kormányzásnak.
- 3.) A kontroll különösen fontos olyan szervezeteknél, amelyek felhatalmazással bírnak a törvényes erőszak valamely formájának alkalmazására.
- 4.) A kontroll kiegyensúlyozott működése rejtett; akkor tűnik fel a közbeszédben, ha nem vagy nem kielégítően működik.

1 A Magyar Hadtudományi Társaság 2010. évi pályázatán III. helyezést elért tanulmány.

A közösség emberek olyan együttese, akik között valamiféle viszony (interakció) fedezhető fel, és tudatában vannak összetartozásuknak. A közösség életét különböző szabályok – normák – határozzák meg. Feltétel, hogy e szabályokat a közösség minden tagja ismerje, vagy legalábbis tudjon létezésükről; ezek megtartása kötelezettség, megsértésük szankcióval jár.

A kontroll az a folyamat, melynek kapcsán a közösség a normaszegést vagy az attól való eltérést

1. megállapítja,
2. a kívánatos magatartásra ösztönöz, és
3. ennek eredménytelensége esetén szankcionál.

A közösség, a norma és a kontroll tehát egymással szorosan összefügg. A normák betartatására a közösségek hatalmi struktúrákat hoznak létre, ugyanakkor a szakosodás elkülönüléssel, ezzel együtt elidegenedéssel jár. Egyensúlytalanság akkor áll elő, ha a hatalmi funkció öncélúvá válik, a partikuláris érdekek fölébe kerülnek az univerzális érdekeknek.² Különösen ez utóbbi esetekben élednek fel a társadalmi ellenőrzés megerősítésére, kiterjesztésére szolgáló igények.

A kontroll az események feletti uralom, rendelkezés, befolyásolás lehetősége – vagyis nem pusztán ellenőrzés; társadalmi szintre vetítve: kölcsönös magatartás-kontroll, a hatalmi egyensúlyi helyzet garanciája.³ A demokratikus kontrollon kívül – tradicionális, szakrális, autokratikus, teokratikus alapon – elképzelhető más jellegű is. Társadalmi szinten az egyes hatalmi ágak közötti egyensúlyt politikai kontrollnak nevezem.

A szervezetten belül kialakult befolyásolási módszerek az irányítás–felügyelet–ellenőrzés triászával jellemezhetők, melyek különböző normákban öltenek testet. A mindennapi beszédben a kontroll (ellenőrzés) ebben az értelemben használatos. Az ellenőrzéshez képest a felügyelet – az aktus-felülvizsgálat jogával – erősebb jogosítványokat jelent. Az irányítás ezen felül a szabályozást, a konkrét utasítás és az egyedi döntés jogát is magában foglalja. A hierarchikus és a nem hierarchikus befolyásolási viszonyok nem feltétlenül esnek egybe a belső-külső ellentét párral, hiszen egy felsőbb szerv által végzett ellenőrzés az alsóbb szerv szempontjából külsőnek tekinthető. A szervezetek külső ellenőrzését politikai (demokratikus) kontrollnak minősíthetjük, míg a formális hatalommal nem rendelkező polgárok (és csoportjaik) általit – civil kontrollnak. A demokratikus kontroll speciális formája a fegyveres szervezetek kontrollja, mely hangozhat polgári ellenőrzésnek is. A civil kontroll szűkebb értelemben a társadalom formális hatalommal nem rendelkező tagja (csoportja) által végzett érdekérvényesítő tevékenység.

Összegzés: a társadalmi ellenőrzésen belül megkülönböztethetjük:

- a politikai kontrollt
(ezen belül demokratikus-autokratikus ellenőrzés alfajokkal),

2 Érdekes megközelítés a – bíróságok példáján keresztül reprezentált – felelőtlen szervezetek terminológiája, amely ugyancsak a külső (társadalmi, civil) kontroll hiátusaira utal. (ld. Jávor, 2004)

3 Társadalmi ellenőrzés: „társadalmi kontroll a szociális rendszerek résztvevőinek kölcsönös magatartás-kontrollja. A ~ jelentheti a társadalom/hatalom kontrollját a társadalom felett v. az állampolgárok ellenőrzését a hatalom felett (civil kontroll)”. (MNL-XVII, 2003:205)

- a polgári ellenőrzést (ez a fegyveresek feletti politikai hatalmat jelenti),⁴
- a civil kontrollt (mely utóbbi a kontrollt gyakorló személyében különbözik fentiektől).

Kontrollmechanizmusok

A kontrollmechanizmusok érvényesülésének elengedhetetlen közege a nyilvánosság. A kontroll akkor működik hatékonyan, ha nyilvános vagy nem nyilvános ugyan, de bármikor azzá válhat; a nyilvánosság a kontroll fogalmi eleme. Az eszközök egy része ún. „puha” (mint a kérés, vagy a kérdés), és létezhetnek egészen „kemények” (fizikai terror). A kontrollmechanizmus alapja az informálás, a tájékoztatás (beszámoló, jelentéstétel, lakossági fórumok, a jogokra való kitanítás, a panaszok fogadása, elintézése). A tömegtájékoztatás igénybevétele, a közbeszédbe való beszívargás tartozik ebbe a körbe. A szabályozás abban tér el a tájékoztatástól, hogy a kontrollt gyakorló kívánalmait normákba önti, vagy egyedi döntésként közli. Ezek lehetnek formalizáltak, avagy informálisak (beszélgetés). Ide értem a személyi döntéseket is (kinevezés, felmentés). A szankció az eset körülményeitől függően az egészen enyhétől az igen súlyosig húzódhat. A pozitív szankció jutalmaz, (előléptetés, kitüntetés, pénzjutalom, hála, elismerés), míg a negatív szankció büntet: a feddéstől a fegyházig, a megszegényítéstől kártérítésig terjedhet. A kontrollmechanizmus funkciója a kívánt (hatalmi) egyensúlyi helyzet kialakítása és fenntartása.

Társadalmi szinten a kontroll lényege a felelősség (átláthatóság), célpontja a hatalom, közege a nyilvánosság. Összetevői a tájékoztatás, a szabályozás és a szankció. Nem demokratikus rendszerekben a nyilvánosság és a (külső) kontroll szűkebbre vont kategória, bár a hatalom a diktatúrában sem lehet korlátlan, legfeljebb ellenőrizetlen.

Különbség van a demokratikus és civil kontroll között.⁵ Míg a magyar rendőrség esetében a demokratikus kontroll az elmúlt két évtizedben is fennállt, a civil kontroll a mai napig sem valósult meg a kívánt mértékben. A civil kontroll nem állapot, hanem folyamat.⁶ A sajátos külső-belső viszonyok alakulása nyomán előfordulhat, hogy a demokratikus politikai vezetés éppenséggel a civil kontroll visszaszorításában érdekelt, hiszen saját legitimitását látja veszélyeztetve.

Huntington értelmelési kerete és tézisei

A katonai hatalom minimalizálására két általános megoldás létezik: egyrészt ez elérhető a civil hatalom maximalizálása útján (szubjektív civil ellenőrzés). A professzionizmus maximalizálása (a seregek politikai neutralizálása útján) teszi lehetővé a

4 Szabó Mária az olasz haderő polgári ellenőrzése során mutat rá arra, hogy az valójában politikai kontroll (il controllo politico). Ld. Szabó Mária: A civil kontroll az olasz demokrácia első évtizedeiben. Hadtudomány, 2000/4. szám, 92–104. oldal

5 Ld. Watts írásának címében: *civil control versus democratic control*. (In.: Watts, Larry L.: Reforming civil-military relations in post-communist states: Civil control vs. democratic control. 2002)

6 „...civilian control is not a fact but a process...” – a civil kontroll nem tény, hanem eljárás. Kohn, Richard H.: An Essay on Civilian Control of the Military (1997)
http://www.unc.edu/depts/diplomat/AD_Issues/amdipl_3/kohn.html Letöltve: 2008. 06. 10.

Huntington által objektívnek nevezett társadalmi ellenőrzést. „Az objektív civil ellenőrzés lényege az autonóm katonai professzionalizmus elismerése, a szubjektív civil ellenőrzés lényege a független katonai szféra tagadása.”⁷

Az elmélet központi magját – a civil és a katonai szféra viszonyának mintáit⁸ – az alábbi táblázatba foglalhatjuk (ld. 1. táblázat):

1. táblázat

<i>Ideológia</i>	<i>Ellenőrzés jellege</i>	<i>Katonák politikai hatalma</i>	<i>Katonai professzionalitás szintje</i>	<i>Példák</i>
Katonaellenes	Szubjektív	Nagy	Alacsony	Latin-Amerika; Németország, I. világháború; USA II. világháború.
Katonaellenes	Szubjektív	Csekély	Alacsony	Totális államok; Németország a II. világháborúban.
Katonaellenes	Objektív	Csekély	Magas	USA 1861–1941
Katonaellenes	Kizárt	Nagy	Magas	–
Katonapárti	Objektív	Nagy	Magas	Porosz-, majd Németország 1860–1890
Katonapárti	Objektív	Csekély	Magas	A XX. századi Nagy-Britannia
Katonapárti	Ritka	Nagy	Alacsony	–
Katonapárti	Ritka	Csekély	Alacsony	–

Huntington a civil-katona viszonyokat szférák között értelmezi, vagyis a társadalmi (politikai) szintű mechanizmust ismer fel, amelyek két részre bonthatók: a kívánatos objektív ellenőrzésre, amelyik a katonai szféra autonóm professzionalizmusán alapul, míg a szubjektív e tényezőt egyenesen tagadja

A társadalmi ellenőrzés alanyán azt a közösséget vagy azon közösség tagját értjük, amely, illetve aki azt gyakorol(hat)ja. A civil szervezetek (mint a Magyar Helsinki Bizottság [MHB], az Amnesty International Magyarország [AI], a Transparency International [TI], és a Társaság a Szabadságjogokért [TASZ]) – érzékeny kérdésnek tekintik a korrupció elleni fellépést, a személyi szabadságjogok védelmét; margóra szorult csoportok tagjait illetően fogva tartás, egyes hatósági kényszerintézkedések esetén, a rendőrség kiemelt figyelmükre tarthat igényt.

A társadalmi ellenőrzés tárgya a hatalom; ez a hatalom egésze, de lehet annak egy szervezete is, esetünkben a rendőrség. A koncentrált döntési jogosultság teszi szükségessé a kontroll intézményét – a nagy közszolgáltatók pontosan úgy rászorul-

7 Huntington (1995:88) – a kulcsszó az autonóm katonai professzionalizmus. Ld.: Kohn (1997)

8 Huntington (1995:98–99)

nak a civil kontrollra, mint az államhatalmi szervek. Bár a politikai kontrollt általánosan mondhatjuk, a civil kontroll gyakorta elnehezül a hatalom és szervezetei közötti érdekszövetség miatt. Ennek veszélyeire Lőrincz Lajos a közigazgatás kapcsán felhívja a figyelmet. A társadalmi ellenőrzés tartalma alatt a hatásköröket, jogokat, kötelezettségeket értem.

Tekintsük át főbb jellemzőik szempontjából a fegyveres szerveket. A honvédség szervezésében és szerepében beállott legfőbb változások a rendőrség vonatkozásában is jelentőséggel bírtak, úgymint

- 1) a haderő létszámának jelentős csökkenésével 2004-től a rendőrség vált a centralizált vezetés alatt álló fegyveres szervezetek legnagyobbjává – ekként a legbefolyásosabb szervezetté, amely még tovább bővült a határőrség integrációjával;
- 2) csökkent a hadsereg társadalmi beágyazottsága, amely kiváltotta a katonai kérdések iránti érdeklődés lanyhulását;
- 3) a fentiek szabad szemmel érzékelhető következménye, hogy az – egyenruhás – katonák egyszerűen „eltűntek” a lakosság szeme elől;
- 4) csökkent a társadalmi kohézió;
- 5) következménye az is, hogy a legitim erőszak lehetőségeinek csökkenésével feléledt az igény a társadalmi felelősséget nélkülöző gárdák, őrségek, mozgalmak alapítására;
- 6) a más fegyveres szervezetekbe lépésnél korábban elvárt – megkövetelt – „letöltött sorkatonai szolgálat” kitétel értelmezhetetlenné vált;
- 7) és a tartalékos állomány gyakorlatilag egy lövész szakasz létszámát sem érte el.¹⁰

A honvédség esetében a taxisblokádnál idején a hadsereg feletti demokratikus kontrollért való vetélkedés ágyazott meg a köztársasági elnök és a kormányzat közötti konfliktusnak. Ennek eredménye lett az Alkotmánybíróság döntése a főparancsnoki és kormányzati funkciók elvi elhatárolásáról.¹¹ E küzdelem folyamata külföldön is figyelmet keltett.¹²

A határőrségnek a korábban Alkotmányban is létező kettős szerepe és alárendeltsége (ti. békeidőben határrendészeti szerv, harchelyzetben elsődleges védelmi erő), valamint önálló szervezete 2008. január 1-vel végleg elenyészett. A határőrség vonakodása¹³ arról tanúskodott, hogy féltették presztízsüket a rendészeti taposóma-

9 „A belső ellenőrzés értékét csökkenti a közigazgatás szervei közti szolidaritás, a feltárt hibák elrejtése vagy súlyának csökkentése az ellenőrző és ellenőrzött szerv közös érdeke a kívülről várható politikai, lakossági támadás elkerülése miatt. A belső kontrollban rejlik másik hiányosság: a legfelső szintek igazgatási ellenőrzése ismét csak a hierarchia jellegeből következően, nem lehetséges”. (Ld. Lőrincz, Lajos: A közigazgatás alapintézményei. HVG-ORAC, Bp. 2005, 223. o.)

10 „... jelenleg mindössze tizenöt fő a honvédség tartalékosainak létszáma” – nyilatkozta Hende Csaba honvédelmi miniszter 2010. május 21-én. www.mno.hu/portal/714429?searchtext=tankokkal
Letöltve: 2010.09.20.

11 Ld. a 48/1991.(IX.26.) AB határozatot

12 Ld. Watts, 2002

13 Ld. a volt országos parancsnok, Béndek József határőr altábornagy nyilatkozatát, miszerint a határőrség „nagyságrendekkel jobb állapotban van, mint az utóbbi időben erőteljesen megtépázott tekintélyű és hatékony-ságú rendőrség” <http://belfold.ma.hu/tart/prcikk/a/0/174472/1> Letöltve: 2010. 09. 20.

lom okozta kopástól. Korábban a határőrség elsődleges célcsoportja nem a hazai lakosság volt, melyhez társult a rendszerváltás idején felhalmozott morális tartalék.

A polgári védelem katonai szervei korábban a fegyveres erők kötelékébe tartoztak. 2000. január 1-jétől megalakult az egységes katasztrófavédelmi szervezet, melynek operatív feladatait a tűzoltóság végzi, az irányítás törzsét pedig a polgári védelem egységei képezik.

A tűzoltóságnál a fegyveres jelleg hiányzik, így nem rendelkezik a végső fizikai kényszer jogával. Presztízse magas, mivel hivatása emberek mentése, amely időnként súlyos békebeli áldozatokkal is jár.¹⁴ A tűzoltóságok zöme önkormányzati tűzoltóság, amely kettős alárendeltségben működik: a szakmai irányítást a felettes tűzoltó (katasztrófavédelmi) szervtől kapja, fenntartója a civil kontrollt gyakorló önkormányzat. A fenntartó 2011 júliusától ismét az állam lesz. A közvetlen fizikai kényszer hiánya és a magasztos célok miatt a civil kontroll hiányosságai ritkán szűrnak szemet. Különösen a miskolci paneltűz vizsgálata során nyilvánosságra került hibák miatt vált elgondolkodtatóvá a kontroll kérdése.

A Vám- és Pénzügyőrség rendészeti szerv volt, melyet 2011. január 1. napjától a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetébe integráltak. A Vám- és Pénzügyőrség rendészeti hatásköre az elmúlt időszakban történt bővítések ellenére is korlátozott volt.

A büntetés-végrehajtás feladata kizárja, hogy a lakossággal közvetlen viszonyba kerüljön: „A lepratelepek, az elmeegógyintézetek, a kolostorok és zárdák, a lelencházak, a laktanyák, a szegényházak, a börtönök mind olyan 'hajók', amelyek egyetemes intézményként működnek”.¹⁵ A büntetés-végrehajtási intézmény legfőbb jellemzői: az izoláltság, a kívülről és felülről való irányítás, a szigorúan meghatározott életrend, a hierarchikus struktúra. E jellemzők miatt a társadalom zömének érdeklődési köréből a büntetés-végrehajtás kimarad, ám éppen e perifériális jelleg miatt szükséges a társadalom kontrollja (vö.: az ombudsman vizsgálata, és a megszűlt információk hatása).

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szervezete átalakult. A technikai háttérrel biztosító Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és az Alkotmányvédő Hivatallá keresztelt volt Nemzetbiztonsági Hivatal az újra felállított Belügyminisztérium irányítása alá került, az Információs Hivatal a külügy alá (a katonai titkosszolgálatok alárendelése változatlan). A titkosszolgálatok kontrollja – hatalmi-egyensúlyi értelemben – jelentősen megváltozott.¹⁶ A 2011-es év elejétől létezik a Nemzeti Védelmi Szolgálat, 2010. szeptember 1. óta pedig a belügyminiszter alárendeltségébe tartozó Terrorelhárítási Központ.

A rendőrség a rendészeti eszköztár teljességével rendelkezik: felhatalmazása az igazoltatástól a lőfegyver használatáig terjed; egységes központi irányítás alatt áll, hierarchikus rendszerrel, szolgálati úttal rendelkezik, tagjai rendfokozatokkal bírnak, az engedelmesség a katonákhoz hasonlít. A rendőrség zártsága a katonasághoz képest enyhébb: mindennapos kapcsolatban áll a polgárokkal, azok ügyeik egy részét a

14 Ld. például a 2006. augusztus 9-én a műegyetemi tüzet, melynek oltása során 3 tűzoltó életét veszítette

15 Foucault ezeket nevezi karcerszervezeteknek. (Ld. Lukács Tibor: Szervezett dilemmánk: a börtön. Magvető, Bp. 1987, 20. o.)

16 Rendvédelmi centralizáció – Vezérlő tábornok. HVG, 2010. 09. 10. szám, 16. o.

rendőrségen intézik (engedélyek). A csapaterő áll a legközelebb a katonai tevékenységhez, de jelentős a különbség is: a cél nem a szembenállók megsemmisítése, hiszen azok saját polgártársaik. Amíg a katonaságnál a külső kontroll indoka a (háborús időkben alkalmazandó) megsemmisítő erővel rendelkezés, a rendőrségnél ez a mindennapos fellépés, a diszkrecionális jogkör és az eszköztár változatossága miatt szükséges. *„Ha nekünk nem lennének hasonló (de természetesen nem ugyanolyan) eszközeink, akkor csak az alávetettség, a kiszolgáltatottság maradna, ami szükségszerűen a hatalom el-fajulásához vezet”.*¹⁷

A magyar rendőrség kontrollja

*„Miért ne lenne elég? Hiszen sokféle ellenőrzés működik. A legfontosabb az ügyészség, amely sajnos nem a kormánynak alárendelten működik, ezért olyan önálló hatalmi ág, amely eldönt-heti büncselekmények további sorsát, s ez abszurd helyzet. A rendőrséget azonban mindenképpen ellenőrzi, de ezt teszi a sajtó, az Országgyűlés, az önkormányzatok és települések, az ombudsman intézménye és végül a kormány, amely a miniszterén keresztül átfogja az egész területet”.*¹⁸ A korábbi belügyminiszter véleménye mutatja, hogy a külső kontrollt a magyar rendőrség esetében számosan elegendőnek találják. (Az ügyészség nem a rendőrség egészét ellenőrzi, felügyeli vagy irányítja; szigorú irányítási joga a nyomozásra terjed ki, illetve maga végzi a rendőrök által vagy azok sérelmére elkövetett büncselekmények nyomozását). A korábbi, pártállami rendszerről tett megjegyzések: *„A külső lakossági kontroll, az állampolgárok általi ellenőrzés lehetősége kizárt volt”*,¹⁹ azt mutatják, hogy a külső kontroll hiányát rendszerhibának tartották. Pedig a nyugati rendőrségek esetében is csak az 1960-as évektől kezdődött annak kiépítése (Angliában).²⁰

A rendszerváltás után teremtődött meg az a nyilvánosság, amely közege lehetett a kontrollnak.²¹ A megcélzott elitcsere (a megyei főkapitányok és a rendőrkapitányok pályázati rendszerével) idején az 1990-es év őszén megalakuló önkormányzatok egyetértési joggal²² bírtak, és az önkormányzati törvényben azóta is szerepel a közbiztonság, mint feladat. A rendőrségi törvény véleményezési joggá fokozta le a vétőjogot,

17 Szikinger István: A rendőrség civil kontrollja Magyarországon és más államokban. Fundamentum, 2007/2. szám, 88. o.

18 Rend vagy jogállamiság? Boross Péter megjegyzései Kószeg Ferenc cikkére. Belügyi Szemle, 2000/1. 92–97. o.

19 Pásztor Miklósné, dr.: A rendőrség szervezeti és működési problémáiról. Belügyi Szemle, 1996/9. szám, 48. o.

20 Rawlings mutat rá arra, hogy a fő konfliktus a civil kontrollban a következő: megbíznak-e az emberek a rendőrség által végzett vizsgálatban, illetve a rendőrök megbíznak-e olyan vizsgálatban, melyeket nem ők végeznek... Ld. Rawlings, Philip: Policing – A Short History. Willan Publishing, Cullompton, Devon, 2002. 204. o.

21 Kószeg Ferenc e tekintetben más véleményt vall: *„... a rendvédelmi szervek a nagy politikai-társadalmi átalakulás közepette is sikeresen álltak ellent az átalakításukra tett kísérleteknek, megőrizték a pártállami rendszerből örökölt struktúrájukat...”*. Ld.: Kószeg Ferenc: Rendvédelmi rendszerváltás? (2006) <http://nol.hu/cikk/408522> Letöltve: 2008. 07. 24.

22 A pályázati rendszert az 1990. évi LXXXII. törvény iktatta be az 1971. évi 10. tvr.-be

és az önkormányzat rendelete sem szabhat feladatot a rendőrség számára.²³ Az önkormányzat évente legalább egy alkalommal beszámolót kérhet a rendőri szerv munkájáról – bár a beszámoló el nem fogadása nem jár különösebb szankcióval.²⁴ A törvény eredeti szövege a civil kontroll tekintetében nem sok joganyagot tartalmaz.

Érdeemes megvizsgálni, a kormányzat miként kontrollálta a rendőrséget a rendszerváltást követően. Alljon itt az az áttekintés, amelyet a GBJ (2007) is szükségesnek tartott megemlíteni (ld. 2. táblázat):

*Kormányzati rendészeti stratégiák 1990 óta*²⁵

2. táblázat

<p>Hierarchikus-támogató kormányzati stratégia (1990–1994)</p>	<p>Nem tervezi az örökölt szervezeti rendszer teljes átalakítását, de szorgalmazza a jobb teljesítményt és a jogállami elvek érvényesítését. Ehhez egyértelmű utasításokat ad, megőrizve az egységes és centralizált, erős kézzel vezetett, fegyelmezett szervezetet. Depolitizálja a bűnüldözést. A politikai szempontokat csak az egyéb végrehajtói tevékenységben hagyja meg (esetleg növeli). Erősíti a hivatástudatot, az anyagi megbecsülést. Többet oszt a költségvetésből a rendészetre, de a fejlesztést csak annak jobb felhasználásával valósítja meg.</p>
<p>Válságkezelő-elutasító kormányzati stratégia (1994–2002)</p>	<p>A kormányon lévő politikai erő elutasítja a korábbi rendészeti szerkezetet, de nincs elképzelése, víziója, ereje egy átalakítási programhoz, annak végrehajtásához. Elmaradnak a politikai instrukciók a politika és a rendészet viszonyát illetően, miközben megjelennek ott, ahol a joguralmát kellene biztosítani. Nincsenek távlati fejlesztési tervek, a professzionizmus hiánya a nemzetközi együttműködésben is feltűnik.</p>
<p>Demokratikus-támogató kormányzati stratégia (2002–)</p>	<p>Elfogadva a rendészet korábban nyújtott szakmai teljesítményét, a jövőre készülve változtatni kíván a szerkezeten és a működésen, sőt a rendészeti jogon is, ezért hosszú távú közbiztonsági stratégiát és modernizációs programot dolgoz ki, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás korszerűsítésével összhangban. Nem hajt végre „tisztogató” szándékkal vezetőcseréket, de szigorítja a szakmai követelményeket, erősíti a professzionizálódást. Megvalósulásának feltétele a reformról kialakított parlamenti konszenzus. A szakmai és politikai irányításnak jogilag és szervezetileg külön kell válnia, és a civil közigazgatásba kell integrálódnia, egyensúlyt kell teremteni a centralizáció és decentralizáció között. A szakmai eredmények 10–15 év alatt realizálódnak. Egy ilyen stratégia csírái 2002 után megjelentek ugyan, de a mai napig nem jött létre egy átfogó modernizációs program.</p>

Megjegyzendő, hogy a szerző a demokratikus-elutasító (meg nem valósult) stratégia lehetőségét is tárgyalja, amelynek lényege a múltból kapott szerkezet teljes elutasításának és a mindenre kiterjedő, átfogó megújításnak a programja. Jellemzői: rendkívüli történelmi fordulat idején valósítható meg; szerves egységben áll a politikai – igaz-

23 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről (Rtv.) – a törvény zöme 1994. október 1-én lépett hatályba.

24 Az újhelyi kapitányon csattant az ostor – A képviselők nem fogadták el a rendőrség előző évi munkájáról szóló beszámolót. Észak-Magyarország, 2004. február 18., 8. o.

25 Finszter Géza: A rendészet elmélete. KJK–Kerszöv–OKRI, Bp., 2003, 258–262. o.

ságügyi változtatásokkal; rendszerint új alkotmánnyal párosul; új szakmai elit alakul ki és az új szervezeti struktúra csak hosszabb idő alatt valósítható meg. A taxisblokádnak, az Erzsébet hídi blokádnak (2002. július 4.), és – a mai napig is kiható – 2006-os forró őszi eseménysorozata jelezte: a rendőrség kontrolljával nincs minden rendben. A rendőrség irányításában mutatkozó határozatlanság miatt felmerült: nem tudni, ki irányítja a rendőrséget.²⁶ A közvéleményt élénken foglalkoztatták a rendészeti ügyei – a nem rendszeresített eszközök (gumilövedék, vipera), az azonosíthatóságot lehetetlenné tevő maszkok használata, a jelvények hiánya, a panaszok elutasítása. Mindennek a civil kontroll ügye két dolgot köszönhet: egyrészt az igazoltatási gumiszabályok megváltoztatását, másrészt a panaszeljárás részbeni külső kontroll alá vonását – hiszen a végső döntést továbbra is az országos főkapitány hozza meg.

A civil kontroll teljességével továbbra is bajok vannak. A rendőrségi honlap információs szegényesek – nem található meg az éves beszámoló, a létszámadatok nem teljesen részletezettek, nincs feltüntetve etnikai, nemek szerinti megoszlás, a frissítés kívánnivalót hagy maga után. Kevés a szakirodalom, ennek az is oka, hogy körülményes információkhoz jutni, a rendőrség állam- illetve szolgálati titkot nem tartalmazó belső elemzéseit nem publikusak, a fórumok nem kellően informatívak, kritikus szelleműek.

A magyar rendőrség demokratikus kontrollját ellátó szervezetek

A legfelsőbb népképviselői-államhatalmi szerv mindenekelőtt a jogszabályok megalkotásával, határozatok kiadásával végzi a rendőrség demokratikus kontrollját. Illetékes bizottsága vizsgálat lefolytatását kezdeményezheti, a kinevezésre javasolt miniszter és főkapitány személyét meghallgatás nyomán értékeli, támogatja. A vizsgálóbizottságok eredményei az eddigi tapasztalatok alapján kétségesnek mondhatók. Meg kell említeni az ombudsmanokat, hiszen az országgyűlés szerveként annak tartoznak felelősséggel.²⁷ Ugyanide tartozik – szervezetileg – az Állami Számvevőszék,²⁸ továbbá a Független Rendészeti Panasztestület (FRP).

A honvédségtől eltérően a köztársasági elnök nem birtokol főparancsnoki jogkört a rendőrség felett. A tábornokokat ő nevezi ki és lépteti elő, miniszteri ellenjegyzés mellett.

A rendőrség felügyeletét 2006 júniusáig a belügyminiszter, (2006–2010 között az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium – IRM) majd 2010 nyaratól újra a Belügyminisztérium (BM) látta el. A korábbi Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat (RSZVSZ) közvetlenül a miniszter alá tartozott, működése nem korlátozódott a rendőrségre. Az RSZVSZ beolvadt a Nemzeti Védelmi Szolgálatba (NVSZ).

26 „Petrétei nem ura a rendőrségnek.” Ld.: Kószeg Ferenc: A módosított rendőrségi törvény. Fundamentum, 2007/4. szám, 125–134. o.

http://hvg.hu/print/20070307_koszeg_petreitei_szilvasy_morvai_gonczol.aspx Letöltve:2007.03.08.

27 <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/126395090.pdf> Letöltve: 2010. 10. 12.

28 J E L E N T É S-0618. 2006. június a Belügyminisztérium fejezet működésének ellenőrzéséről. Ld.: [http://www.asz.hu/ASZ/jeltar.nsf/0/B5496864DEBDF675C125719A0024E06D/\\$File/0618J000.pdf](http://www.asz.hu/ASZ/jeltar.nsf/0/B5496864DEBDF675C125719A0024E06D/$File/0618J000.pdf) Letöltve:2010.10.12.

Az Alkotmánybíróság (például bűnmegelőzési ellenőrzés, közbiztonsági őrizet, fegyverhasználat, névkitűző tekintetében) több rendőrségi tárgyú határozatot hozott.²⁹ Különösen sokat idézett – az igazi civil kontroll gerincét adó – rendelkezése az 54/2000. (XII. 18.) AB-határozatban található. Eszerint „... Intézkedésük alkalmával a hatóság tagjai nyilvánosan, az állam képviselőiként lépnek fel... Az egyenruhát viselő hivatásos és szerződéses állomány tagjai azonban tevékenységüket nem 'arctalan tömegként', hanem közhatalom gyakorlására felruházott tisztviselőkként végzik, akiknek egyedi azonosíthatósága alapozza meg esetleges személyes felelősségre vonásuk lehetőségét... Nem vitás, hogy munkájuk során a hatóság tagjai, köztük a rendőrök is bizonyos fokú veszélynek vannak kitéve: előfordulhat, hogy fenyegetések, zsarolások, vesztegetési kísérletek, nem egyszer fizikai támadások célpontjaivá is válhatnak. Ezt a veszélyt azonban hivatásuk megválasztásakor vállalták.”

A bíróságok, a politikai kontrollszerep mellett, a véglegesség igényével döntenek a kialakult jogvitákban, továbbá engedélyezik a törvényben meghatározott rendőri titkosszolgálati eszközöket. Fontos döntés a rendőrségi panaszok elbírálásának bírósági felülvizsgálatáról szóló 1/1999. KJE számú jogegységi határozat.

Az ügyészség a nyomozás ura. Ezen kívül végzi a rendőrök által (és a sérelmükre elkövetett) bűncselekmények nyomozását. E jogosultságok sem jelentik azonban, hogy az ügyészség irányítaná (vagy felügyelné) a rendőrség egészét. Az ügyészség ugyanúgy küzd a civil kontroll problematikájával, mint a rendőrség. Kaltenbach Jenő állapítja meg: „Az ügyészség a hosszú, tekintélyelvű közös múlt miatt ugyanolyan örökséget cipel magával, mint a rendőrség”.³⁰ G. Karácsony Gergely szerint „... az ügyészség és a rendőrség közötti túlságosan erős érdekazonosság lehetetlenné teszi az ügyészség független, külső ellenőrző funkciójának eredményességét”.³¹ Az irányítás mélységét és a hierarchia erősségét tekintve az ügyészség a leginkább zárt és laikus szemek által láthatatlan szervezetek közé tartozik.

Az Állami Számvevőszék (ÁSZ), mint az országgyűlés költségvetési-pénzügyi ellenőrző szerve több, rendőrséget is érintő vizsgálatot végzett el, amelynek szövege elérhető a szervezet honlapján. Adatokban különösen gazdag a Belügyminisztérium, mint fejezeti cím ellenőrzéséről végzett, 2006 júniusában publikált jelentés.

A helyi (megyei és települési) önkormányzatok legerősebb jogosultsága volt az 1990-től 1994. október 1. napjáig a főkapitányok és kapitányok kinevezése esetén biztosított egyetértési jog. Mindez mára véleményezési joggá szelídült. Másik jogosultság az évenkénti kötelező beszámoló előírása.

Az Független Rendészeti Panasztestületről (FRP) a vélemények³² megoszlanak. A legnagyobb pozitívumot az jelenti, hogy legalább létrejött. Ugyancsak pozitívum,

29 Ld. a 9/2004. (III. 30.) AB-, 44/2004. (XI. 23.) AB-, 47/2003. (X. 27.) AB-, 54/2000. (XII. 18.) AB-, 65/2003. (XII. 18.) AB-határozatokat.

30 Kaltenbach Jenő: A rendőrség civil kontrollja Magyarországon. Rendészeti Szemle, 2009/4. szám, 12. o.

31 G. Karácsony Gergely: Gondolatok a Független Rendészeti Panasztestület működéséről. Rendészeti Szemle, 2009/9. szám, 36. o.

32 Ld.: Szikinger István: A rendőrség civil kontrollja Magyarországon és más államokban. Fundamentum, 2007/2. szám; Kádár András Kristóf: Jó ez nekünk? – Gondolatok a Független Rendészeti Panasztestület felállításáról. Fundamentum, 2007/2. szám; Kószeg Ferenc: A módosított rendőrségi törvény. Fundamentum, 2007/4. szám.

hogyan nyílt a mulasztás (tehát az intézkedés elmulasztása) támadhatóságára, egységesíti a panaszeljárást, bevezeti az ügyfél fogalmát (panaszjogosult lett az is, akinek jogát vagy jogos érdekét az ügy érinti). Az eljárások illetékmentessége, az eljárás kezdeményezésére nyitva álló határidő felemelése (8-ról 30 napra), továbbá a felvilágosítás kérés lehetőségének beépítése.

A módosítás hátránya, hogy nem teljesen külső a kontroll – a végérvényes döntés az országos főkapitány kezében marad. A törvény nem zárja ki – csak hat évig korlátozza – volt rendőrök testületbeli megválasztási lehetőségét. A tagok jövedelme és státusza alacsony, várhatóan a leterheltségük nő, és nincs beépítve rotációs rendszer; a megbízatás egyszerre jár le. Az, hogy az FRP tagjait az Országgyűlés nevezi ki, felveti az átpolitizáltság lehetőségét. A fogva tartás körülményei elleni panasz kimaradt, és nincs előírva a rendőr felvilágosítás-adási kötelezettsége. A testület hatásköre kellően visszanyesett; az ombudsmanokról szóló törvény precízebben fogalmazza meg, miként kell segítenie a vizsgált szervezetnek a kivizsgálást. Az FRP legutóbbi beszámolója értelmében 2008. évben 170, 2009-ben 457 beérkezett panasszal foglalkozott.³³

A magyar FRP szellemi elődje, az Anglia-Wales rendőrhatalóságai ellen tett panaszokat elbíró Independent Police Complaints Commission (IPCC) 2008–2009. évre vonatkozó beszámolója³⁴ értelmében a kérdéses időszakban a rendőrség létszámára vonatkoztatott mutató: 338 panasz/1000 rendőr. Ez a 43 rendőrhatalóság esetében széles szórást mutat: 137 és 558 közé esik, ezer rendőrré. Az angol szakirodalom szerint a 2006/2007-ben benyújtott panaszok száma 10%-kal nőtt az előző évihez képest.³⁵ A panaszok 24%-a hanyag szolgálatellátás volt, tiszteletlen viselkedés volt 21%, más sérelem okozása 15%-nyi aránnyal részesedett. Az IPCC megalakulása évében 44%-os emelkedés volt tapasztalható az előző időszakhoz képest, és a növekedés azóta is folyamatos, amely a panasz-szisztémába vetett bizalomról tanúskodik.

A rendőrségi panaszok ügyében eljárni jogosult ír testület, a Garda Síochána Ombudsman Commission (GSOC) 2009-es évre vonatkozó beszámolója 2097 beérkezett panaszról tesz említést, így a száz rendőrré eső viszonyszám 14,4.³⁶

Az Egyesült Államok tekintetében az általam elérhető legfrissebb kimutatás a 2002-es évre vonatkozik;³⁷ az akkori létszámra vonatkoztatva 100 teljes munkaidős rendőrré (TM) 6,6 panaszt jelent. Finomítva az adatokat, amennyiben csak az intézkedésre jogosított létszámot tekintjük, 10,9 panasz 100 járőrré vonatkoztatva. Az anyag némi összehasonlítást is megenged Anglia-Wales területével. A 2003. márciusig eltelt 12 hónapban testi sértés miatt 6154 panaszt nyújtottak be, amely 100 TM-re vetítve 4,6-os értéket ad. Ha az összes panaszt tekintjük, Anglia-Wales területén 7,2/100 TM mutatót jelent; az USA-ban benyújtott és statisztikában rögzített

33 A Független Rendészeti Panasztestület Tájékoztatója 2009. évi tapasztalatairól. www.panasztestulet.hu/files/tajekoztato2009.pdf Letöltve: 2010. 09. 15.

34 IPCC (2008-09): www.ipcc.uk/complaints_statistics_2008_09_3.pdf Letöltve: 2010. 09. 16.

35 Jones, Trevor: The Accountability of Policing. In: Newburn, 2008, 712. o.

36 GSOC: www.gardaombudsman.ie/GSOC/GSOC_Annual_Report_2009.pdf Letöltve: 2010. 09. 16.

37 Hickman, Matthew J.: Citizen Complaints about Police Use of Force

összes panasz a 100 TM-re vetítve 7,5-ös számot ad, mely gyakorlatilag megegyezik az angol-walesi értékekkel.

Az Ausztrál Szövetségi Rendőrség (Australian Federal Police – AFP), amely központi rendőri szerv, és elsősorban bűnügyi tevékenységet végez (a rendészet az egyes tagállamok jogköre) adatai 13,7-es mutatót jelentenek 100 rendőrré, az esetek számát tekintve 26/100 rendőr.³⁸ Ez a szám mindenestre elgondolkodtató, ahogy a 42 ezres magyar rendőrség esetében 2009-ben benyújtott 170 alapjogi sérelmet érintő panasz...

A Hong Kong-i rendőrség adatai is árulkodóak. A honlap tanúsága szerint 2009. december 31-én a rendőrség létszáma 36140 fő, az összes panasz 5053 volt.³⁹ A viszonyszám 2009-re 13,9/100 rendőr, míg 2008-ban ez az érték 12,7 volt.

Finomabb összehasonlításokra adna alapot, ha nemcsak a teljes munkaidős rendőrökre, vagy az egyébként intézkedésre jogosult rendőrök számára vonatkozna a viszonyszám, hanem ezt a foganatosított intézkedések számához viszonyítanánk. Ritter Ildikó tanulmányában azt állítja, hogy *„Nincs egyenes arányosság az egy területen regisztrált bűncselekmények száma és az ugyanarról a területről érkező panaszügyek száma között”* – bár a panaszügyek 43%-át nem előzte meg a panaszos által elkövetett jogsértő cselekmény.⁴⁰

A Magyar Helsinki Bizottság friss előterjesztése (2010. szeptember 17.) a rendőrségi törvény módosítását is kezdeményezte.⁴¹ Különösen abban a tekintetben, hogy az FRP alkalmazhassa az ombudsmanokra vonatkozó eljárási szabályokat, ideértve azt is, hogy jogalkotási tevékenységre tegyen javaslatot.

Az 1997-es jelentésben a rendőrség civil közigazgatásba integrálását, decentralizálását javasolják a kutatók.⁴² Holland példára háromoldalú (tripartit) felelősségi rendszert alakítanának ki – a rendőrség, az önkormányzat és az ügyész között. Elgondolkodtató a költségvetési decentralizáció, amely a mai megyei szintű helyett a feladatalapú finanszírozás irányába mozdítaná el a testületet. Az oktatás és a kutatómunka javítását, a független panasz fórum bevezetését ugyancsak szükségesnek tartják.

A bizalom erősítésébe a pénzbe nem kerülő, a rendőrség saját hatáskörébe tartozó intézkedések is beletartoznak. Az aktív jelenlét a nyilvánosságban, az esetenként kritikus szemléletű írások megtűrése a saját hetilapban, az eredménykényszer elhagyása – mind jótékonyan erősítené a civil kontroll intézményét.

38 AFP (2008–09): www.afp.gov.au/media_centre/publications/~ /media/afp/pdf/a/afp-annual-report-2008-2009.ashx Letöltve: 2010. 09. 01.

39 HK (2009): www.police.gov.hk/info/doc/2009_police_in_fig.pdf Letöltve: 2010. 09. 01.

40 Ritter, Ildikó: Panaszok a rendőrök ellen. Rendészeti Szemle 2009/4. szám, 32. o.

41 Ld. a <http://helsinki.hu> oldalon. Letöltve: 2010. 10. 11.

42 Vö.: Benke, Miklós – Búzás, Pál – Finszter, Géza – Mawby, Rob C. – Szikinger, István – Wright, Alan: A magyar rendőrség civil kontrollja – Jelentés és javaslatok. PHARE kutatási beszámoló, Budapest, 1997

Summa summarum

Az eddigi fejtegetések tükrében vizsgáljuk meg, hogy kiinduló hipotéziseinkre milyen választ adhatunk!

1. A kontroll lényegének vitathatósága vezetett oda, hogy a társadalmi ellenőrzés iránt – különösen a szervezetek részéről – erős az ellenérzés. Még kevésbé észlelhető, hogy a szervezetek (és azok vezetői) elfogadnák: bár a kontroll rövid távon kényelmetlenséget, kritikus megközelítést generál, hosszabb távon a rendőrség megbecsülésének növekedését eredményezi.
2. A kontroll szükséges eleme a demokratikus felépítésű társadalmaknak; a hatalommegosztás főhatalmi szinten létezik, azonban a bizalmat erősítő formális és nem formális eszközök is szükségesek. A nem formális eszközök közül a nyílt napok, a rendszeres találkozók, az ügyfél-közeli szolgáltatellátás jelentheti a civil kontroll erősítését.
3. A megsemmisítő vagy lenyűgöző erőszak (aránytalan gazdasági erőfölény) pozíciójában levő szervezetekkel szemben hatékony – gyakorta olcsó és egyszerű – eszközök szükségesek. (Ez a szűkebb értelemben vett civil kontroll). A rendőrség esetében az eszköztár teljessége és viszonylagos szervezeti nagysága kontroll kiterjesztése irányába mutat.
4. A dolgok természetéből ered, hogy a hatalom kizárólagosságra, legalábbis hegemoniára tör. Az érdekütközések, a hatalmi egyensúly folyamatos pozícionálása zajjal járnak, melyeket a tömegtájékoztatás kellően fel is nagyít. A rendőrség esetében a 2006-os forró ősz tette nyilvánvalóvá; nem elegendők azok a garanciák, amelyek a rendőrségi törvényben és más jogszabályokban voltak lefektetve.

A rendőrség (civil) kontrollja szükséges a modern polgári társadalom működtetéséhez. E hatalmi-egyensúlyi mechanizmus lényegéből ered, hogy a folyamat soha nem érhet véget. A maga szerény módján ehhez kívánt adalékot nyújtani e munka is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adler et. al. (2005): Adler-Mueller-Frida: Kriminológia. Osiris, Budapest
- AFP (2008–09): www.afp.gov.au/media_centre/publications/~ /media/afp/pdf/a/afp-annual-report-2008-2009.ashx Letöltve: 2010. 09. 01.
- Antal Z. László: A gyógyítás társadalmi beágyazottsága. www.socio.mta.hu/mszt/19952/antal.htm Letöltve: 2008. 06. 17.
- Benke, Miklós – Búzás, Pál – Finszter, Géza – Mawby, Rob C. – Szikinger, István – Wright, Alan: A magyar rendőrség civil kontrollja – Jelentés és javaslatok. PHARE kutatási beszámoló, Budapest, 1997
- Bolyai János dr.: A közösség és a rendőrség viszonya Nagy-Britanniában és az USA-ban. Rendészeti Szemle, 1993/2. szám, 95–103. oldal
- Boross Péter (2000): Rend vagy jogállamiság? – Megjegyzések Kószeg Ferenc cikkéhez, Belügyi Szemle, 2000/1. szám, 92–97. oldal
- Boross Péter (2006): „A vezető személyiség felelős magatartása mintát ad” – Interjú, Belügyi Szemle, 2006/4. szám, 33–41. oldal
- Bratton, William: Turnaround – How America’s Top Cop Reversed the Crime Epidemyc. Random House, New York, 1998
- Búzás Pál: A szokás hatalma, a hatalom szokásjoga, Belügyi Szemle, 1998/7–8. szám, 119. o.

- Cairo, Michael F. (?): Civilian Control of the Military.
<http://usinfo.state.gov/products/pubs/democracy/dmpaper12.htm> Letöltve: 2008. 06. 10.
- Csabai György: A demokratikus civil kontrollról (a haderő polgári vezérlése).
 Hadtudomány, 1996/2. szám, 122–125. o.
- Dános Valér-Tauber István: Rendőrség és társadalom. Rendészeti Szemle, 1993/2. szám, 3–12. o.
- Douglas, Mary (?): A két test. (ford.: Karádi Éva), www.c3.hu/scripta/lettre/lettre18/04.htm
 Letöltve: 2008. 06. 17.
- Finszter Géza: Rendőrségi modellek. Rendészeti Szemle, 1994/3. szám, 3–17. o.
- Finszter Géza: A tekintélyelvű rendőrségtől a civil közigazgatás felé. Belügyi Szemle, 1997/4., 3–13. o.
- Finszter Géza: A rendőrség elmélete és a kormányzat gyakorlata. Belügyi Szemle, 2003/1. szám, 103. o.
- Finszter Géza: A rendészet elmélete. KJK–Kerszöv–OKRI, Bp.
- Fiske, Susan T.: Társas alapmotívumok. Osiris, Bp.
- Fleischer Tamás: Gazdaságtalansági számítások.
www.vki.hu/~t.fleischer/PDF/pdf88/DUNA880830.pdf Letöltve: 2008. 06. 17.
- FRP (2010): A Független Rendészeti Panasztestület Tájékoztatója 2009. évi tapasztalatairól.
www.panasztestulet.hu/files/tajekoztato2009.pdf Letöltve: 2010. 09. 15.
- Dr. Frankberger, Ferenc: „... számomra iránymutató a legitim cél meghatározása”,
 Rendészeti Szemle, 2009/4. szám, 38–46. o.
- Garamone, Jim: Why Civilian Control of the Military?
<http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=45870> Letöltve: 2008. 06. 10.
- Giddens, Anthony: Szociológia, Osiris, Bp., 2003
- G. Karácsony Gergely: Gondolatok a Független Rendészeti Panasztestület működéséről.
 Rendészeti Szemle, 2009. évi 9. szám, 36–49. o.
- GSOC (2009): www.gardaombudsman.ie/GSOC/GSOC_Annual_Report_2009.pdf Letöltve: 2010. 09. 16.
- Haberfeld, Maria – Ibrahim, Cerrah eds. (2008): Comparative Policing – The Struggle for Democratization, SAGE Publications, Los Angeles–London–New Delhi–Singapore
- Hickman, Matthew J.: Citizen Complaints about Police Use of Force.
- HK (2009): www.police.gov.hk/info/doc/2009_police_in_fig.pdf Letöltve: 2010. 09.01.
- Huntington, Samuel P.: A katona és az állam – A civil és a katonai szféra viszonyának elmélete és politikája. Zrínyi–Atlanti, Bp., 1994
- IPCC (2008–09): www.ipcc.uk/complaints_statistics_2008_09_3.pdf Letöltve: 2010.09.16.
- Jávor, István: Felelőtlen szervezetek – sajátos szervezettípusok, nem tönkremenő szervezetek: a bíróság szervezetszociológiája. Szociológiai Szemle 2004/1. 66–87. o.
- Jones, Trevor: The Accountability of Policing, in: Newburn, 2008., 693–724.
- Kaltenbach, Jenő: A rendőrség civil kontrollja Magyarországon, Rendészeti Szemle, 2009/4. szám, 3–18. o.
- Kádár András Kristóf: Jó ez nekünk? – Gondolatok a Független Rendészeti Panasztestület felállításáról.
 Fundamentum, 2007/2. szám, 121–127. o.
- Kinda István (2005): A társadalmi kontroll és intézményei a moldvai falvakban.
http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf440.pdf Letöltve: 2008. 06. 09.
- Kohn, Richard H. (1997): An Essay on Civilian Control of the Military.
http://www.unc.edu/depts/diplomat/AD_Issues/amdipl_3/kohn.html Letöltve: 2008. 06. 10.
- Kondorosi Ferenc (2007): Rendet akarnak tenni a rendőrségnél.
<http://index.hu/politika/belfold/rend9617/?print> Letöltve: 2007.05.21.
- Korinek László: A társadalom emésztési zavara avagy a közbiztonság és a bűnügyi helyzet Magyarországon. (In: Magyarország politikai évkönyve 1998 [szerk.: Kurtán–Sándor–Vass]) Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Bp. 292–301. o.
- Kósa Zsuzsanna (?): Személy azonosítási technikák.
www.nhit-it3.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=14513&Itemid=347
 Letöltve: 2008. 06. 17.
- Kósa László–Kálmán Zsolt: A rendőrség és az önkormányzatok kapcsolata a rendszerváltás után.
 Belügyi Szemle, 2000/10. szám, 68–73. o.

- Kovács András György: Vannak-e a bepanaszolt rendőrnek alkotmányos jogai?
Rendészeti Szemle, 2009. évi 9. szám, 3–24. o.
- Körtvélyesi Zsolt: A Független Rendészeti Panasztestület és az országos rendőr-főkapitány:
külön vélemények. Rendészeti Szemle, 2009. évi 9. szám, 25–35. o.
- Kószeg Ferenc: Rendőrség és politika. Belügyi Szemle, 2000/1. szám, 75–91. o.
- Kószeg Ferenc (2006): Rendvédelmi rendszerváltás? <http://nol.hu/cikk/408522> Letöltve: 2008. 07. 24.
- Kószeg Ferenc: A módosított rendőrségi törvény. Fundamentum, 2007/4. szám, 125–134. o.
- Kuti Ferenc: A katonai titkosszolgálatok civil kontrolljának néhány kérdése.
Hadtudomány, 2000/1. szám, 83–95. o.
- Kuti Ferenc: A civil kontroll és gyakorlatának egyes kérdései a rendvédelmi szerveknél,
Hadtudomány, 2001/1. szám, 82–91. o.
- Lőrincz, Lajos–Takács Albert: A közigazgatás-tudomány alapjai, Rejtjel, Bp., 2001
- Lőrincz, Lajos: A közigazgatás alapintézményei, HVG–ORAC, Bp., 2005
- Lukács, Tibor: Szervezett dilemmánk: a börtön, Magvető, Bp., 1987
- Magyar, Gábor dr.: Közrendvédelem-politika 1990–1998. Belügyi Szemle, 1998/11. szám, 27. o.
- Maple, Jack: The Crime Fighter – How You Can Make Your Community Crime-Free?
Broadway Books, New York, 2000
- Matus, János (1996): A védelmi reformok Közép-Európában és a civil-katonai kapcsolatok,
Hadtudomány, 1996/2. szám, 53–62. o.
- MHB: Az őrzők őrzése – A Magyar Helsinki Bizottság értékelése a 2006–2007-es zavargásokról.
Fundamentum, 2007/1. szám, 111–120. o.
- Newburn, Tim – ed.: Handbook of Policing, Willan Publishing, Cullompton, 2008
- Orthmayr, Imre: A társadalmi normák döntésméleti és evolúciós magyarázata.
Szociológiai Szemle 2004/3. szám, 3–22. old.
- Pásztor Miklósné, dr.: A rendőrség szervezeti és működési problémáiról.
Belügyi Szemle, 1996/9. szám, 47–70. o.
- Pedraz, Miguel Martin: Polgári rendőrség egy polgári társadalomban. Rendészeti Szemle, 1992/1., 105–108. o.
- Rawlings, Philip: Policing – A Short History, Willan Publishing, Cullompton, Devon, 2002
- Ritter, Ildikó: Panaszok a rendőrök ellen. Rendészeti Szemle, 2009/4. szám, 19–37. o.
- Szabó Mária: A civil kontroll az olasz demokrácia első évtizedeiben. Hadtudomány, 2000/4. szám, 92–104. o.
- A haderő polgári vezérlése. (SZ. Kiss Csaba szerk.) SVKI, Bp. 1996
- Szikinger István: A hatalom felelőssége és ellenőrizhetősége. Interjú.
Belügyi Szemle, 1997/5. szám, 49–55. o.
- Szikinger István: A magyar rendőrség jövője. Belügyi Szemle, 1998/1. szám, 40–55. o.
- Szikinger István: A rendőrség civil kontrollja Magyarországon és más államokban.
Fundamentum, 2007/2. szám, 87–93. o.
- Szilágyi Gábor dr.: A közösségi rendőrségről a Budapesti Rendőr Szakközépiskolában.
Belügyi Szemle, 1998/5. szám, 95. o.
- A körzeti megbízotti szolgálat harminc éve. (Szilvási Ferenc szerk.) BM Kiadó, Bp. 1984
- Szoboszlai Judit: A bírói hatalom átláthatósága – Az eljárás nyilvánosságáról, az ítéletek megismerhetőségéről, valamint az igazságügyi tájékoztatásról. Belügyi Szemle, 2003/11–12. szám, 93–109. o.
- Watts, Larry L.(2002): Reforming civil-military relations in post-communist states:
Civil control vs. democratic control
http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3719/is_200207/ai_n9123897/print Letöltve: 2007.09.24.
- Wright, Alan: Felelősség és erőszak a brit rendőri gyakorlatban. Belügyi Szemle, 1998/9. szám, 77. o.
- Zádori Zsolt (2007): A rendőrbűnözés a mai rendszer sara – Interjú Kádár György egykori kapitány-
helyetttel és katonai ügyésszel
http://hvg.hu/print/20070612_rendorseg_kadar_gyorgy_mor_zsanett2.aspx Letöltve: 2007. 06. 13.
- Zombor Ferenc (2003): Társadalmi kontroll és adatvédelem – jogszociológiai megjegyzések
a „miskommandó” nevű adatgyűjtéshez.
www.drzombor.hu/pub/misekommando2003.doc Letöltve: 2008. 06. 17.